

PİYANODA SOSTENUTO PEDAL KULLANIMI

Öğr. Gör. Esra KALKANOĞLU MAMAÇ*

ÖZET

Yorumculuk alanında, piyanoda pedal kullanımı çok önemli bir yer taşımaktadır. İcracının elde etmek istediği tımlar ve efektler doğrultusunda, eser üzerinde belirtilmese dahi pedal kullanımı gerekmektedir. Besteciler ve müziği yeniden yaratma yolunda kendine özgü yorum arayışında olan icracılar, pedallar sayesinde daha çeşitli tını olanaklarına sahip olabilmektedir. Bu araştırmada, diğer pedallara oranla daha az bilinen sostenuto pedal kullanımı ile ilgili fikirler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sostenuto Pedal, Orta Pedal, Piyano Pedalları, Üçüncü Pedal

*Yaşar Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Müzik Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, esra.kalkanoglu@yasar.edu.tr

THE USE OF THE SOSTENUTO PEDAL ON THE PIANO

Lect. Esra KALKANOĞLU MAMAÇ*

ABSTRACT

The use of the piano pedals has an utmost importance when performing. Even if it is not written on the score, it is necessary to use the pedals to create the sounds and the effects which the performer aim to achieve. Composers and performers who seek their own way of interpretation in making music may utilize the pedals to realize this. This study presents ideas for the use of the sostenuto pedal, a less known pedal than the other ones.

Keywords: *Sostenuto Pedal, Middle Pedal, Piano Pedals, Third Pedal*

*Yaşar University, Faculty of Art and Design, Department of Music, İzmir/TURKEY, esra.kalkanoglu@yasar.edu.tr

1. GİRİŞ

Piyano sahip olduğu geniş ses aralığı, ses renkleri ve armonik olanakları ile en yetkin çalgı olarak kabul edilmektedir. Solo piyano için bestelenmiş çok geniş bir repertuvar bulunmaktadır. Bestecilerin diğer çalgılar için yazdıkları eserlerin çoğu da, keman-piyano sonatları veya viyolonsel-piyano parçaları gibi piyano ile birlikte çalınan ikili eserlerden oluşur.

Çoğunlukla piyanodan farklı tınlar elde etmek için pedallar kullanılır ve yorumculuk alanında icracıya anlatımı zenginleştirme olanağı sağlarlar. Bu araştırmanın konusu olan sostenuto pedal; 'orta pedal', 'uzatma pedalı' ya da '3. pedal' olarak da adlandırılır ve bu pedal, piyano pedalları arasında eşsiz bir öneme sahiptir. Sıklıkla kuyruklu piyanolarda ve bazı dijital piyanolarda karşımıza çıkar. Diğer pedallara oranla çok daha az bilinir ve az kullanılır. Sostenuto pedala basıldığında, yalnızca o sırada basılan tuş veya tuşların susturucusu tellerden uzaklaşır ve bu sayede sadece uzatılmak istenen ses veya sesler tınlamaya devam eder. Pedala basıldıktan sonra çalınan sesler ise bu mekanizmadan etkilenmez, sonrasında çalınan seslerde diğer pedallar da kullanılabilir, tutulan ses veya sesler tınlamaya devam ederken diğer sesleri kısa, kesik çalabilmek mümkündür (Tarkum, 2011).

"Sostenuto pedal çok seyrek kullanılıyor, oysa bu pedalın sağladığı zenginliklerin hiç farkında değiliz (çok iyi kullanmak, bunun yanı sıra kusursuz bir armonik duyarlılığa sahip olmak koşuluyla)" İdil Biret (Xardel, 2007, 144).

2. PİYANO PEDALLARI

Piyanoda farklı ses renkleri elde etmek, seslerin tınlamasına izin vermek, hafifletmek, bağlamak, farklı efektler yaratmak pedallar sayesinde mümkün olabilmektedir. Piyano edebiyatında, klasik ve romantik piyano repertuarında, hatta 20. yüzyıl bestecileri olan C. Debussy ve M. Ravel'in piyano müziğinde bile çok az pedal işareti olmasına rağmen, kullanılan pedallar icracının elde etmek istediği tınıya ulaşmasında büyük önem taşımaktadır (Gebhard, 1963). 20. yüzyılın başlarından itibaren üretilen kuyruklu piyanoların birçoğunda üç pedal bulunmaktadır.

2. SAĞ PEDAL

'Sustain pedal', 'damper pedal', 'loud pedal', 'sağ pedal' ya da '1. pedal' olarak adlandırılan bu pedal, beraberinde çalınan sesleri uzatmaya yarar. Sağ pedala basıldığında sesin titreşimini kesen mekanizma tellerden uzaklaşır ve bu sayede sesler tınlamaya devam eder; ses hacmi genişler ve sesin rengi değişir. Parmak tuştan kalksa dahi bu pedal sayesinde ses tınlamaya devam eder. Anton Rubinstein sağ pedalı piyanonun ruhu olarak tanımlamıştır (Gebhard, 1963).

'Ritmik pedal', 'legato pedal', 'tremolo pedal' gibi farklı tekniklerde kullanılan bu pedal; bağlı çalmak, güçlü çalmak, vurgulu çalmak, atmosfer yaratmak, armoninin daha uzun duyurulması, yumuşak ses rengi ve farklı tınlar elde etmek için de kullanılmaktadır. Sağ pedal; tam, yarım veya çeyrek olarak basılabilir ve bu sayede tınıda farklılıklar yaratmak mümkün olabilmektedir (Sandor, 1995).

Nota yazımında kullanılan sağ pedal işaretleri:

Bas

Kaldır

P.

Ped.

senza sordino (susturucusuz/pedallı) con sordino (susturuculu/pedalsız)

2. SOL PEDAL

'Soft pedal', 'una corda', 'sol pedal' veya '2. pedal' olarak adlandırılan bu pedal, adından da anlaşıldığı gibi sesi yumuşatmak ve hafifletmek için kullanılmaktadır. Sol pedal mekanizması çalmaya başlamadan önce etkinleştirilmelidir. Kuyruklu piyanolarda sol pedala basıldığında klavyenin sağa doğru kaydığı görülmektedir. Normalde üç tele vuran tuşların çekiçleri, sol pedala basıldığında tek tele veya iki tele çarpar ve bu sayede daha hafif bir ses elde edilir. Bu pedalin basılması için kullanılan İtalyanca 'una corda' terimi tek tel anlamına gelmektedir. Duvar piyanolarında ise bu mekanizma farklıdır; sol pedala basıldığında çekiçler tellere yaklaşmakta ve bu sayede daha hafif bir sese ulaşabilmektedir.

Sıklıkla hafif ses elde etmek için kullanılan bu pedal, bazen ses rengini koyulaştırmak için de kullanılmaktadır.

Sol Pedal İşaretleri:

Bas

Kaldır

una corda (tek tel)

tre corde (üç tel)

tutte le corde (bütün teller)

5. SOSTENUTO PEDAL

Sostenuto kelimesi İtalyanca bir müzik terimidir ve uzatılarak/tutularak çalınan bir tarzda anlamındadır (Oxford Dictionary). Sağ ve sol pedal arasına yerleştirilen sostenuto pedal, uzatılması istenen tek bir ses veya sesler için kullanılır. Bu sesleri, pedal basılı tutulduğu süre boyunca uzatmak mümkündür. Sostenuto pedala basıldığında mekanizma, yalnızca basılan tuşa veya tuşlara ait tellerinin üzerindeki susturucuyu kaldırır.

Sostenuto pedalı her ne kadar Amerikalı piyano yapımcılarının icat ettiği düşünülse de, ilk olarak bu mekanizma Paris'te Fransız 'Boisselot & Fils' firması tarafından sergilenmiştir. Diğer Fransız piyano yapımcıları Claude Montal ve François Debain de buna benzer mekanizmalar icat etmiştir. Sostenuto pedalin patenti ise 1874 yılında, Amerikan Steinway firmasından Albert Steinway tarafından alınmış ve bu mekanizma Amerikan Steinway kuyruklu ve duvar piyanolarında kullanılmıştır (Wolfram, 1965).

Bu yeni icat diğer Amerikan piyano yapımcıları tarafından hızlı bir şekilde benimsenmiş ve yayılmıştır. Avrupalı piyano yapımcıları ise sostenuto pedalı o dönemde piyanolarına eklememişlerdir. Steinway de Avrupa'ya gönderdiği kuyruklu piyanolara bu pedalı eklememiştir

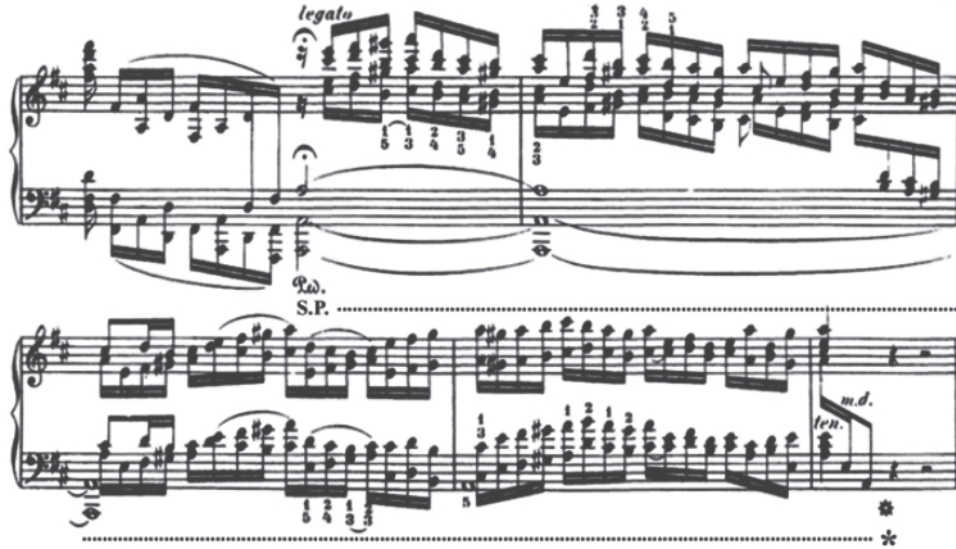
(Wolfram, 1965). II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japon piyano yapımcıları ve Bösendorfer firması sostenuto pedalı kendi piyanolarına eklemiş ve en son olarak Avrupalı piyano yapımcıları bu mekanizmayı eklemişlerdir (Rowland, 2004).

Günümüzde yaygın olarak kullanılan dijital piyanolarda da ortada bulunan pedal, kuyruklu piyanolarda olduğu gibi sostenuto pedal işlevi görmektedir. Duvar piyanoları incelendiğinde ise, sadece New York Steinway & Sons, Yamaha, Kawai ve Steingraeber & Söhne firmalarına ait duvar piyanolarında sostenuto pedalı olan birkaç model bulunmaktadır.

Nota yazımında bu pedal için kullanılan işaretler çok çeşitli olmakla birlikte örnekleri aşağıda belirtilmiştir:

<u>Bas</u>	<u>Kaldır</u>
S.P. (Sostenuto Pedal)	✱
Sos. (Sostenuto)	
M. (Middle Pedal)	
3. Ped. (Üçüncü Pedal)	
Sustaining Pedal	
ThP. (Tonhalte-Pedal)	

Sostenuto pedal çoğunlukla org eserlerinde olduğu gibi, besteci tarafından uzun süre tınlanması istenen bas sesleri tutmak için kullanılır (Şekil 1).

Şekil 1. J. S. Bach-F. Busoni, "Prelude and Fugue BWV 532" (1888), ölçü no:5-9, Leipzig: Breitkopf und Hartel, 1867.

Sostenuto pedal sayesinde bas sesler, diğer çalınan seslere karışmadan istenilen uzunlukta tutulabilir. Bu pedalı kullanırken, uzatılması istenen seslere bastıktan hemen sonra sostenuto pedala basılmalıdır. Ses ile aynı anda veya öncesinde pedala basılırsa mekanizma devreye

girmeyecek ve istenilen uzama sağlanamayacaktır. Şekil 1 örneğinde pedal işareti bulunan la notaları sostenuto pedal ile tutulabilir, böylece diğer notaları çalarken armoniler birbirine karışmamış olur.

Çoğu kez işaretlerle belirtilmemiş olsa dahi, örnekte gösterilen durumlarda da sostenuto pedal kullanılabilir (Şekil 2).

Şekil 2. H. Villa-Lobos, "Mulatinha" (1918), ölçü no:27-32, Mineola: Dover Publications, 1996.

Şekil 2 örneğinde uzatılması istenen sesler sostenuto pedal ile tutulduğunda, diğer sesler kısa ve kesik çalınabilir. Yukarıdaki örnekte sadece sağ pedal kullanılarak sesler uzatılırdı, hem diğer sesler de uzayarak birbirine karışacak, hem de bu sesleri kısa ve kesik çalmak mümkün olmayacaktı.

Sostenuto pedal, ses veya akorları uzatma işlevinden farklı olarak, seçilen seslerin armoniklerini tınlamak için de kullanılmaktadır. Bu sonucu elde etmek için; armoniklerinin duyurulması istenilen tuşlara yavaş ve sessizce basılır, parmaklar tuşlardan kalkmadan sostenuto pedala basılır ve pedal, duyurulması istenen seslerin sonuna kadar basılı tutulur. Bu şekilde çalındığında, piyanodan çok farklı tınılar elde edilmektedir.

B. Bartok'un 'Harmonics' adlı eseri (Şekil 3) bu pedal tekniğine örnek olarak gösterilmiştir (Sandor, 1995, 173).

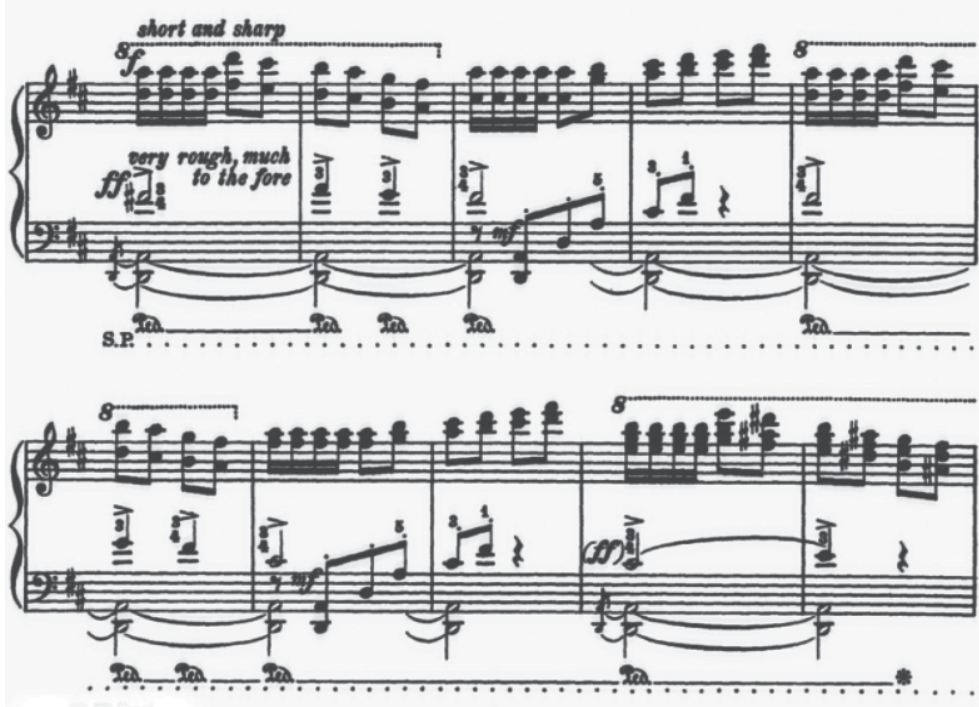
Şekil 3. B. Bartok, Mikrokosmos vol.4, "Harmonics" (1926-1939), ölçü no:1-6, London: Boosey & Hawkes, 1940.

Şekil 3 örneğinin ilk ölçüsünde yer alan akorun tuşlarına sessizce basılır ve sostenuto pedal ile tutulur. Sonraki notalar çalındığında, tutulmuş olan seslerin telleri de titreşir ve piyanodan farklı tınlar elde edilir.

6. SOSTENUTO PEDAL KULLANAN BESTECİLERDEN ÖRNEKLER

Franz Liszt, Steinway'in kendisine hediye olarak gönderdiği sostenuto pedallı piyano ile çok ilgilendiğini ifade etmiş ve kendi eserlerinde nasıl kullanabileceği ile ilgili örnekler sunmuştur (Davidson, 2004, 29). F. Busoni, New York'ta geçirdiği 1891 ve 1894 yılları arasında sostenuto pedalla tanışma fırsatı bulmuş ve bu pedalın piyano için ne kadar çeşitli tınlar sağlayabileceğine kısa sürede ikna olmuştur. Amerikan bestecilerden S. Barber, E. Carter, R. Sessions ve A. Copland'ın basılmış olan eserlerinde sostenuto pedal kullanımına ilişkin birkaç işaret görülmektedir (Rowland, 2004). P. Boulez, J. Cage, L. Berio ve K. Stockhausen, eserlerinde pedal kullanımıyla ilgili isteklerini ayrıntılı olarak belirtmişlerdir. Sonuçlar ses için olduğu kadar nüans ve artikülasyonlar için de önemlidir ve icracının yüksek derecede bir pedal ustalığına sahip olmasını gerektirmektedir (Rosenblum, 1993, 175).

1903'te Berlin'de kısa bir süre F. Busoni ile Bach-Busoni transkripsiyonları üzerine çalışan Percy Grainger, sostenuto pedalı yalnız tüm solo piyano eserlerinde değil, şan eşliklerinde bile kullanarak bu pedalı en sık kullanan besteci olmuştur (Hinson, 1990, 61) (Şekil 4).

Şekil 4. P. Grainger, "Eastern Intermezzo" (1899), ölçü no:66-75, New York: G. Schirmer, 1922.

Bu örnekte re ve la sesleri sostenuto pedal ile sessizce basılarak tutulur ve iki el sonraki sesleri çalmaya devam eder. Farklı tınlar elde etmenin yanında, iki pedalın aynı anda kullanılabilmesi armonilerin karışmasını engeller.

Luciano Berio da sostenuto pedalı piyano eserlerinde sıklıkla kullanan nadir bestecilerden biridir. Eserlerinde bu pedalı, tutulan seslerin daha önde duyulması, aksanlı duyulması gibi efektler yaratarak dinleyicinin ritim ve armonik algısında farklı sonuçlara ulaşmak için kullanmıştır (Halfyard, 2007, 53).

7. SOSTENUTO PEDAL KULLANIMINA ÖRNEKLER

“Sostenuto pedalın rolü çok çok önemlidir. Doğru kullanıldığında sağ pedalla eşittir ve şahsen ben orta pedalı neredeyse sağ pedal kadar kullanırım” (Sandor, 1995, 172).

Pedal işareti olmayan eserlerde dahi pek çok piyanist pedal kullanmaktadır. Örneğin; Barok Dönemde yazılan eserler piyano ve pedallarının icadından önce klavsen ve klavikord gibi çalgılar için yazılmıştır. Buna rağmen çoğu piyanist bu dönem eserlerini icra ederken pedal kullanmaktadır. Barok Dönemin klavyeli çalgıları günümüz piyanolarından çok farklı mekanizmalara sahip oldukları için, bu dönemde yazılan eserleri piyanoda icra ederken, hangi çalgı için bestelenmiş olduğu araştırılarak doğru ve titiz bir şekilde pedal kullanmak gerekir.

Sadece Barok Dönem bestecileri değil, J. Haydn ve W. A. Mozart'ın eserleri de günümüz piyanolarında bestelenmemiştir. Bu bestecilerin eserlerini yorumlarken sıklıkla ihtiyaç duyulan sağ ve sol pedal kullanımının nedenleri; genellikle ses rengini yumuşatmak, daha bağlı çalabilmek, daha hafif çalabilmek, vurgulu çalabilmek ve tını alanında daha geniş bir renk paleti elde edebilmek olarak belirtilmiştir (Sandor, 1995, 162).

Piyanonun altın çağı olarak nitelenen Romantik Dönemde yazılan piyano eserlerinde sağ ve sol pedal sıklıkla kullanılmaktadır. Bu dönemde yaşamış olan, özellikle F. Chopin ve F. Liszt gibi piyanist besteciler, pedal kullanımına çok önem vermiş ve nota yazımında pedal işaretlerini ayrıntılı olarak belirtmişlerdir. Bu dönemde sostenuto pedal neredeyse hiç kullanılmamaktadır.

20. yüzyıl bestecilerinin, özellikle C. Debussy'nin eserlerini yorumlarken piyanistler yaygın olarak sostenuto pedaldan yararlanmaktadır. Oysa Debussy'nin bestelerini yalnızca iki pedalı olan, sostenuto pedalı bulunmayan Fransız Erard piyanosunda yazdığı bilinmektedir (Tollefson, 1968, 22).

P. Hindemith, S. Prokofyev, A. Schönberg ve diğer 20. yüzyıl bestecilerinin birçoğu, pedal işaretlerini her eserde belirtmemişlerdir (Rosenblum, 1993, 173).

L. van Beethoven'den P. Boulez'e kadar olan dönemde yazılan eserleri incelediğimizde, nota yazımında ayrıntılara verilen önemin arttığı gözlenmektedir. Bazı müzisyenler, nota üzerinde yazılanların müziğe ve yorumculuğa dair her şeyi belirttiğine inanmaktadırlar. 18. yüzyılda besteciler, icracının müziği kendi zevkine göre yeniden yaratmasına olanak vermiş ve bu nedenle nota üzerinde fazla işaret kullanmamışlardır. Günümüzde tekste bağlı kalmak yaratıcılığın elementlerinden sadece birini oluşturmaktadır (Davidson, 2004). Pek çok piyanist, eseri nasıl renklendirmek istiyorsa o doğrultuda pedal kullanmaktadır. Bu anlamda, aşağıda gösterilen eserlerde sostenuto pedalın kullanımına ilişkin öneriler gösterilmektedir (Şekil 5), (Şekil 6), (Şekil 7), (Şekil 8).

Şekil 5. F. Chopin, "Prelude" op. 28 no.17 (1834-39), ölçü no:65-81, Leipzig: Breitkopf und Hartel, 1878.

Şekil 5 örneğinde, sol elde kuvvetli bir atakla çalınması istenen ve tekrar edilen la bemol notası, uzun süre tınlaması istenen bas sesi olarak görülüyor. Bu nota dışındaki diğer seslerin ise hafif sesle çalınması istenmiş. Böyle bir durumda notada belirtildiği gibi sostenuto pedal kullanıldığında; la bemol sesi istenilen aksan verilerek pedal yardımıyla tutulur, diğer sesler hafif çalınır ve aynı zamanda armoninin karışmaması için sağ pedal da kullanılır.

Şekil 6. M. Ravel, "Sonatine" 2. Bölüm (1905), ölçü no:76-82, Paris: Durand & Fils, 1905.

M. Ravel Sonatin'ın 2. Menuet bölümünün son iki ölçüsünde, sostenuto pedal kullanarak bas sesler uzatılabilir ve aynı zamanda armonik değişimlere göre sağ pedal kullanılabilir. Bu sayede armoniler daha temiz duyulur. Aşağıda şekil 7 örneğinde de aynı amaçla sostenuto pedal kullanılabilir.

Şekil 7. M. Ravel, "Ondine" (1908), ölçü no:54-56, Paris: Durand & Fils, 1909.

Şekil 8. C. Debussy, "Golliwogg's Cake Walk" (1906-08), ölçü no:63-65, Paris: Durand & Fils, 1908.

Yukarıdaki örnekte uzatılması istenen sesler sostenuto pedal ile tutulduğunda diğer sesler kısa, kesik çalınabilecektir. Bu ölçüde sadece sağ pedal kullanıldığında ise diğer sesler de uzayacaktır.

SONUÇ

Yorumculuk alanında, müzik hangi dönemde yazılmış olursa olsun, müzikal amaca hizmet eden sesleri, renk ve efektleri yaratmak için piyanonun her pedalının kullanılması önerilmektedir (Sandor, 1995). Bu bağlamda icracı; alışlagelmiş kural ve sınırlamaların dışına çıkarak yeni arayışlara yönelmeli ve piyanonun bütün olanaklarını kullanarak yorumculuk alanında yaratıcılığını geliştirmelidir.

Piyano eğitiminde büyük bir önem taşıyan pedal kullanımı ile ilgili derslerin içeriği yalnızca sağ ve sol pedal ile sınırlı kalmamalı, öğrencilere sostenuto pedal kullanımı hakkında da bilgi ve örnekler sunulmalıdır. Öğrencilerin pedal kullanım teknikleri konusunda yeni fikirlere açık olmaları teşvik edilmelidir.

Piyano yapımcılarının, sadece kuyruklu piyanolara değil duvar piyanolarına da sostenuto pedal mekanizması eklemesi, bu pedalın yaygın ve özgün kullanımına çok büyük katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Davidson, M. (2004). "The Classical Piano Sonata: From Haydn to Prokofiev", London, Kahn & Averil.
- Gebhard, H. (1963). "The Art of Pedaling: A Manual Use of the Piano Pedals", New York, Dover Publications.
- Halfyard, J.K. (2007). "Berio's Sequenzas: Essays on Performance, Composition and Analysis", Ashgate Publishing Limited.
- Hinson, M. (1990). "The Pianist's Guide to Transcriptions, Arrangements and Paraphrases", Indiana University Press.
- Rosenblum, S. P. (1993). "Pedaling The Piano: A Brief Survey from the Eighteenth Century to the Present", *Performance Practice Review*: Vol. 6:No. 2, Article 8.
- Rowland, D. (2004). "A History of Pianoforte Pedalling", Cambridge University Press.
- Sandor, G. (1995). "On Piano Playing: Motion, Sound and Expression", New York: NY. Schirmer Books.
- Tarkum, G. (2011). "Piyano İçin Yazılmış Eserlerin Seslendirilmesinde Pedal Kullanımının İncelenmesi". Yayınlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tollefson, A. (1968). "Pedal Technique in the Piano Works of Debussy", Stanford Press University.
- Wolfram, V. (1965). "The Sostenuto Pedal", Oklahoma State University Publication.
- Xardel, D. (2007). "Dünya Sahnelerinde Bir Türk Piyanisti: İdil Biret", (çev: Ü. Birkan), İstanbul: Can Yayınları.
- Oxford Dictionaries, (2016). www.oxforddictionaries.com, (Erişim: 01.01.2016).

GÖRSEL KAYNAKÇASI

- Şekil 1. J. S. Bach-F. Busoni, "Prelude and Fugue" BWV 532 (1888), ölçü no:5-9, Leipzig: Breitkopf und Hartel, 1867.
- Şekil 2. H. Villa-Lobos, "Mulatinha" (1918), ölçü no:27-32, Mineola: Dover Publications, 1996.
- Şekil 3. B. Bartok, Mikrokosmos vol. 4 "Harmonics" (1926-39), ölçü no:1-6, London. Boosey & Hawkes, 1940.
- Şekil 4. P. Grainger, "Eastern Intermezzo" (1899), ölçü no:66-75, New York. G. Shirmer, 1922.
- Şekil 5. F. Chopin, "Prelude" op.28 no.17 (1834-39), ölçü no:65-81, Leipzig: Breitkopf und Hartel, 1878.
- Şekil 6. M. Ravel, "Sonatine" 2. Bölüm (1905), ölçü no:76-82, Paris: Durand & Fils, 1905.
- Şekil 7. M. Ravel, "Ondine" (1908), ölçü no:54-56, Paris: Durand & Fils, 1909.
- Şekil 8. C. Debussy, "Golliwogg's Cake Walk (1906-08), ölçü no:63-65, Paris: Durand & Fils, 1908.